PROCEDURA PRIVIND TRAGEREA LA RĂSPUNDERE PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE. ANALIZĂ COMPARATĂ ÎNTRE ACTUALA LEGISLATIE SI NOUL COD DE PROCEDURĂ PENALĂ

Autor: Av. Gabriel Vintilã

Încă din primele secole de existență a Romei, indivizii beneficiau de dreptul de a constitui asociații în mod liber. La vremea respectivă, unele asociații aveau o origine religioasă, fiind reuniuni ale aristrocraților sau plebeilor, alte asociații erau alcătuite din persoane care exercitau aceleași meserii, cum erau cele ale fierarilor, brutarilor sau zidarilor.

Revoluția Franceză a reprezentat un moment de cotitură în evoluția doctrinei și practicii legislative judiciare privind răspunderea penală a persoanelor juridice, legiuitorul revoluționar recurgând la soluția extremă a desființării tuturor persoanelor juridice. Legiuitorul revoluționar nu a desființat doar instituția răspunderii penale a persoanelor juridice, ci a procedat la suprimarea acestora. Prin urmare, nu ideea de răspundere penală a entităților colective era incompatibilă cu doctrina revoluționară, ci însăși existența acestora.[1]

În România, intrarea în vigoare la 4 iulie 2006 a Legii nr. 278/2006 pentru modificarea şi completarea Codului penal a marcat consacrarea efectivă a răspunderii penale a persoanei juridice.

Răspunderea persoanei juridice este o răspundere pentru fapta proprie comisă prin intermediul unui reprezentant care acţionează în numele persoanei juridice.

Răspunderea penală a persoanei juridice, ca orice tip de răspundere, este şi aceasta un raport juridic de conflict care ia naştere în urma săvârşirii unei infracţiuni. Subiecţi ai infracţiunii sunt statul pe de-o parte, ca titular al funcţiei de apărare, şi persoana juridica pe de altă parte, în calitate de subiect activ al infracţiunii.

Statul are îndatorirea dar şi dreptul de a trage la răspundere penală persoana juridică, iar aceasta din urmă are obligaţia de a răspunde penal pentru comiterea faptei incriminate de legea penală.

Persoana juridică se manifestă în acţiunile sale prin persoana fizică care acţionează în realizarea obiectului său de activitate, persoana juridică fiind ţinută să răspundă penal pentru infracţiunile săvârşite, în numele său şi pentru ea, de către persoana fizică.

---

[1] Kamal, Eldin, MOHAMED EL SAYED, *Le problème de la responsabilité pénale des personnes morales*, Ed. Geminel, Paris 1987, p. 167.

Codul penal în vigoare prevede la art. 19^1 condiţiile răspunderii penale a persoanelor juridice:

(1) Persoanele juridice, cu excepţia statului, a autorităţilor publice şi a instituţiilor publice care desfăşoară o activitate ce nu poate face obiectul domeniului privat, răspund penal pentru infracţiunile săvârşite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice, dacă fapta a fost săvârşită cu forma de vinovăţie prevăzută de legea penală.
(2) Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit, în orice mod, la săvârşirea aceleiaşi infracţiuni.

Noul Cod penal aduce schimbări reglementării actuale a răspunderii penale a persoanei juridice – ex. o formulare îmbunătățită și includerea organică a prevederilor referitoare la persoanele juridice, pedeapsa principală (amenda) are un cuantum stabilit în sistemul zilelor-amenda (articolul 137), este adăugată o noua pedeapsă complementară (plasarea sub supraveghere judiciară pentru o perioadă de la unu la trei ani), este prevăzută angajarea răspunderii penale și a consecințelor sale în caz de comasare și divizare a persoanei juridice. În partea generală a Codului de procedură penală sunt cuprinse dispoziţiile generale, aplicabile tuturor cauzelor penale. Această parte constituie procedura comună. Procesul penal se desfaşoară conform acestor dispoziţii comune în măsura în care nu există dispoziţii speciale aplicabile în anumite situaţii. Aceste dispoziţii speciale se deosebesc prin unele particularităţi ce privesc persoana infractorului, împrejurările în care s-a înfăptuit infracţiunea sau caracterul infracţional al faptei săvârşite, impunându-se astfel adoptarea altor reguli care derogă de la cele de drept comun.

Atat Codul de procedură penală în vigoare, cât și Noul Cod de procedură penală adoptat prin legea nr.135/2010 , cod ce urmează a intra în vigoare la data de 14.02.2014, prevăd dispoziții speciale pentru tragerea la răspundere penală a persoanei juridice. Sediul materiei în actuala legislație se află în Titlul IV, capitolul I , începând cu art. 479 ind1, iar în Noul cod de procedură penală, dispozițiile care reglementeză procedura specială de tragere la răspundere penală a persoanei juridice sunt întâlnite în Titlul IV, capitolul II, începând cu art. 489.

Menționăm faptul că la data de 01.07.2013, Parlamentul României a aprobat legea de punere în aplicare a Noului Cod de procedură penală, acesta urmând să intre în vigoare

începând cu data de 01.02.2014. Urmare a acestei aprobări, așa cum era de așteptat, legiuitorul a adus noi modificări Noului Cod, față de cele adoptate prin legea nr. 135/2010.

Codul de procedură penală prevede că persoana juridică este reprezentată la îndeplinirea tuturor actelor procedurale și procesuale de reprezentantul său legal. În situația în care împotriva reprezentantului legal se exercită o acțiune penală în legătură cu aceeași faptă sau pentru fapte conexe, persoana juridică își numește un mandatar pentru a o reprezenta. În situația în care persoana juridică nu își numește un astfel de mandatar, organul de urmărire penală sau instanța de judecată va numi un mandatar din rândul practicienilor în insolvență autorizați potrivit legii. Practicienii în insolvență numiți în aceste condiții au dreptul la restituirea cheltuielilor de transport, de întreținere, de locuință și a altor cheltuieli necesare. De asemenea, practicianul în insolvență are dreptul și la o retribuție pentru îndeplinirea însărcinării date, sumele acordate achitându-se din fondul cheltuielilor judiciare special alocat după îndeplinirea obigațiilor stabilite de către organul de urmărire penală.

Noul Cod de procedură penală prevede că persoana juridică este reprezentată la îndeplinirea actelor procesuale și procedurale de reprezentantul său legal.

Dacă pentru aceași faptă sau pentru fapte conexe s-a pus în mișcare acțiunea penală și împotriva reprezentantului legal al persoanei juridice, acesta își numește un mandatar pentru a fi reprezentat. În situația în care persoana juridică nu și-a numit un mandatar atunci când împotriva reprezentantului legal s-a pus în mișcare acțiunea penală, în actualul Cod de procedură penală se prevede că mandatarul va fi numit de către organul de urmărire penală sau de către instanța de judecată din rândul practicienilor în insolvență. Noul Cod de procedură penală prevede că desemnarea mandatarului se va face de către procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, de către judecătorul de drepturi și libertăți sau de către instanța de judecată. Numirea mandatarilor se face numai din rândul practicienilor în insolvență, autorizați potrivit legii.

Noul Cod pastrează dispozițiile privind remunerarea și decontarea cheltuielilor realizate de către practicianul în insolvență în realizarea îndatoririlor stabilite de procuror, de judecătorul de drepturi și libertăți sau de instanța de judecată.

Judecătorul de drepturi şi libertăţi este judecătorul care, în cadrul instanţei, potrivit competenţei acesteia, soluţionează cererile, propunerile, plângerile, contestaţiile sau orice alte sesizări privind:

- măsurile preventive;
- măsurile asigurătorii;
- măsurile de siguranţă cu caracter provizoriu;

- ❖ actele procurorului, în cazurile prevăzute de lege;
- ❖ încuviinţarea percheziţiilor, a folosirii metodelor şi tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor procedee probatorii potrivit legii;
- ❖ procedura audierii anticipate;
- ❖ orice alte cazuri prevăzute de lege.

Actualul Cod de procedură penală, la art. 479 ind. 3, prevede dispoziții speciale, derogatorii de la dreptul comun, privind competența teritorială de urmărire și judecare pentru aplicarea procedurii de tragere la răspundere penală a persoanei juridice. Criteriile de competență teritorială sunt asemănătoare cu cele prevăzute pentru inculpații persoane fizice și, fiind o competență plurala, poate fi ales oricare din aceste criterii, excepție făcând cazul în care există sesizări simultane care impun respectarea normelor prevăzute de dreptul comun indicate la art. 45 alin. 3.În noul Cod de procedură penală nu se mai prevăd norme derogatorii de la dreptul comun în procedura de tragere la răspundere penală a persoanei juridice.

În ceea ce privește procedura de citare a persoanei juridice, se păstrează dispozițiile actualului Cod de procedură penală în ceea ce privește citarea pesoanei juridice la sediul acesteia, însă în situația în care sediul este fictiv, persoana juridică nu mai funcționează la sediul declarat ori sediul nu este cunoscut, organul judiciar are obligația de a afișa o înștiințare la sediul său.

Dacă persoana juridică este reprezentată prin mandatar, numit în condițiile menționate anterior, atunci citarea se face la locuința mandatarului sau la sediul practicianului în insolvență.

Atât actualul Cod de procedură penală, cât și noul Cod prevăd o serie de măsuri preventive și măsuri asiguratorii ce se pot lua împotriva persoanei juridice trase la răspundere penală, aceste măsuri fiind distincte de măsurile preventive aplicate persoanelor fizice. Măsurile preventive prevăzute de Codul de procedură penală sunt:

a. Suspendarea procedurii de dizolvare sau de lichidare a persoanei juridice;
b. Suspendarea fuziunii, a divizării sau a reducerii capitalului social al persoanei juridice;
c. Interzicerea unor operațiuni patrimoniale specifice, susceptibile de a antrena diminuarea semnificativă a activului patrimonial sau insolvența persoanei juridice;
d. Interzicerea de a încheia anumite acte juridice, stabilite de organul judiciar;
e. Interzicerea de a desfășura activități de natura celor în exercitiul sau cu ocazia cărora a fost comisă infracțiunea.

Noul Cod de procedură penală oferă o mai mare eficiență acestor măsuri preventive, completându-le cu interdicția de a iniția procedura de dizolvare sau de lichidare a persoanei juridice, precum și cu interdicția de a iniția fuziunea, dizolvarea sau reducerea capitalului social.

În ceea ce privește competența de luare a acestor masuri, noul Cod de procedură penală extinde această competență în favoarea judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară. Noul Cod de procedură penală modifică și cuantumul cauțiunii la care poate fi obligata persoana juridică, respectiv de la 5.000.-lei la 10.000.-lei. În lumina noii reglementări, cauțiunea se restituie la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare, de amânare a aplicării pedepsei, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de încetare a procesului penal, pronunțate în cauză, dacă persoana juridică a respectat măsura sau măsurile preventive, precum și în cazul în care, prin hotărâre definitivă, s-a dispus achitarea persoanei juridice.

Cu privire la procedura efectivă de luare a acestor măsuri, noul Cod de procedură penală prevede că măsurile se dispun prin încheiere motivată dată în camera de consiliu, cu citarea persoanei juridice.

Împotriva încheierii se poate face contestație la judecătorul de drepturi și libertăți sau, după caz, la judecătorul de cameră preliminară ori la instanța ierarhic superioară, de către persoana juridică și de către procuror în termen de 24 de ore de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru persoana juridică lipsă. Măsurile preventive se revocă de judecătorul de drepturi și libertăți, la cererea procurorului sau a persoanei juridice, și de judecătorul de cameră preliminară și de instanța din oficiu, numai în cazul în care se constată că nu mai există temeiuri care au justificat luarea sau menținerea acestora. Participarea procurorului este obligatorie.

Organul judiciar comunică date despre începerea urmăririi penale, punerea în mișcare a acțiunii penale și trimiterea în judecată a persoanei juridice organului care a autorizat înființarea persoanei juridice ori organului care a înregistrat persoana juridică pentru a se efectua mențiunile necesare.

Atât actualul Cod, cât și noul Cod de procedură penală prevăd obligativitatea organelor care au autorizat înființarea pesoanei juridice sau care au înregistrat persoana juridica de a comunica în termen de 24 de ore de la data înregistrării, în copie certificată, orice mențiune înregistrată de aceasta cu privire la persoana juridică.

De asemenea, în dispozițiile art. 479 alin 3 Cod procedură penală se prevede obligația persoanei juridice de a comunica organului judiciar, în termen de 24 de ore, intenția de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social.

Noul Cod de procedură penală, prin prevederile art. 495 alin 4, reține întocmai dispozițiile actualei legislații în ceea ce privește obligativitatea persoanei juridice de a comunica organului judiciar, în termen de 24 de ore, intenția de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social.

Pentru a se da eficiență acestor obligații stabilite în sarcina organelor care au autorizat înființarea persoanei juridice sau autorizarea acesteia, legiuitorul a prevazut că neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întârziere a obligațiilor privind înregistrarea mențiunilor cu privire la persoana juridică împotriva căreia s-a dispus luarea uneia sau a mai multor măsuri preventive constituie abatere judiciară și se sancționeaza cu amendă judiciară a cărei cuantum se situează între 500.-lei și 5.000.-lei. Aceleasi sanctiuni pot fi aplicate si persoanei juridice care nu a respectat obligatia de a informa organul judiciar, in termen de 24 de ore, intentia de fuziune, divizare, dizolvare, reorganizare, lichidare sau reducere a capitalului social. Noul Cod pastreaza intocmai si aceste dispozitii, inclusiv cuantumul amenzii.

Dupa rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii, instanța de executare comunică o copie de pe dispozitivul hotărârii organului care a autorizat înființarea persoanei juridice și organului care a înregistrat persoana juridică, în vederea efectuării mențiunilor corespunzatoare.

Noul Cod de procedură penală prevede că după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii, instanţa de executare comunică o copie de pe dispozitivul hotărârii organului care a autorizat înființarea persoanei juridice, organului care a înregistrat persoana juridică, organului care a înființat instituţia nesupusă autorizării sau înregistrării, ***precum şi organelor cu atribuţii de control şi supraveghere*** a persoanei juridice, în vederea efectuării menţiunilor corespunzătoare.

Pentru a se evita eludarea dispozițiilor prevăzute de Codul de procedură penală prin fuziunea, divizarea, dizolvarea, lichidarea sau reducerea capitalului social, legiuitorul a prevăzut în dispozițiile art. 479 ind 8 Cod procedură penală faptul că, după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și până la executarea pedepselor aplicate persoanei juridice, nu se poate iniția fuziunea, divizarea, dizolvarea sau lichidarea acesteia. Noul Cod de procedură penală prevede că dacă, după rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare a persoanei juridice și până la executarea pedepselor aplicate, intervine un caz de fuziune, absorbtie, divizare, dizolvare, lichidare sau reducere a capitalului social al acesteia,

autoritatea ori instituția căreia îi revine competența de a autoriza sau de a înregistra această operațiune este obligată să sesizeze instanța de executare cu privire la aceasta și să informeze cu privire la persoana juridică creata prin fuziune, absorbție sau care a dobandit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate.

Persoana juridică rezultată prin fuziune, absorbție sau care a dobândit fracțiuni din patrimoniul persoanei divizate preia obligațiile și interdicțiile persoanei juridice condamnate.

În ceea ce privește procedura de punere în executare a pedepselor aplicate persoanelor juridice, persoana juridică condamnată la pedeapsa amenzii este obligată să depună recipisa de plată integrală a amenzii la instanţa de executare, în termen de 3 luni de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare.

Dispozitiile art. 479 ind 9 alin 2 prevăd că atunci când persoana juridică condamnată la pedeapsa principală a amenzii se găseşte în imposibilitatea de a achita integral amenda în termen de 3 luni de la rămânerea definitiva a hotararii de condamnare, instanţa de executare, la cererea persoanei juridice , poate dispune eşalonarea plăţii amenzii pe cel mult 2 ani, în rate lunare.

Noul Cod de procedură penală menține aproape în întregime dispozițiile actualei legislații, însă elementul de noutate constă în faptul că atât recipisa de plată a amenzii, cât și cererea de eșalonare a amenzii se depun la judecătorul delegat cu executarea.

Punerea în executare a pedepsei complementare a dizolvării persoanei juridice se realizează prin comunicarea unui copii după dispozitivul hotărârii de condamnare instanței civile competente care deschide procedura de lichidare și desemnează un lichidator din rândul practicienilor în insolvență.Totodata, o copie după dispozitiv se comunică și organului care a autorizat înființarea perosanei juridice sau care a înregistrat persoana juridică.

Pedeapsa complementară a dizolvării persoanei juridice, cea mai gravă sancțiune care se poate aplica entităților juridice, se dispune atunci când "persoana juridica a fost constituită în scopul săvârşirii de infracţiuni sau când obiectul său de activitate a fost deturnat în acest scop"[2].

Dizolvarea este prima pedeapsă complementară reglementată de Codul penal. În temeiul dispoziţiilor art. 139 din partea generală a Codului penal, dizolvarea persoanei juridice se poate dispune de către instanță în două situații: când aceasta a fost constituită în scopul săvârşirii de infracţiuni şi când persoana juridică nu a respectat una din celelalte pedepse complementare date de instanţă.

[2] I. Neagu, *Tratat de procedură penală. Partea specială*, Ediția a II-a revizuită și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010, pag. 528.

Noul Cod prevede că dispozitivul hotărârii se comunică către judecătorul delegat cu executarea, precum și organului care a autorizat înființarea persoanei juridice, solicitându-se totodată informarea cu privire la modul de aducere la îndeplinire a măsurii. La data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare la pedeapsa complementară a dizolvării, persoana juridică intră în lichidare.

Punerea în executarea a pedepsei complementare de suspendare a activității, precum și cea de închidere a unor puncte de lucru se face prin comunicarea dispozitivului hotărârii organului care a dispus înființarea sau autorizarea în vederea luării măsurilor necesare.

Punerea în executare a pedepsei complementare a interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice nu a suferit nicio modificare în noul Cod de procedură penală. Astfel, o copie de pe dispozitivul hotărârii de condamnare prin care s-a aplicat persoanei juridice pedeapsa interzicerii de a participa la procedurile de achiziții publice se comunică, la data rămânerii definitive, Oficiului Registrului Comerțului, Ministerului de Justiție, organului care a autorizat înființarea sau care a înregistrat persoana juridică, precum și altor autorități care țin evidența persoanelor juridice, în vederea efectuării formalităților de publicitate.

Nici punerea în executare a pedepsei complementare a afișării sau a difuzării hotărârii de condamnare nu suferă importate modificări în noul Cod de procedură penală. După rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, un extras al hotărârii se comunică persoanei juridice pentru a-l afișa în forma, locul și perioada stabilite de instanță. De asemenea, extrasul hotărârii se comunică persoanei juridice condamnate pentru a publica hotărârea în forma stabilită de instanță, pe cheltuială proprie, prin intermediul presei scrise sau audiovizuale ori prin alte mijloace de comunicare audiovizuală, desemnate de instanță.

Persoanei juridice îi incumbă obligația de a informa în cel mult 30 de zile de la comunicarea hotărârii, dar nu mai târziu de 10 zile de la începerea executării ori, după caz, de la executare, dovada începerii executării ori, în anumite situații, dovada executării.

Supravegherea executării pedepselor complementare aplicate persoanelor juridice încheie capitolul privind procedura tragerii la răspundere penală a persoanelor juridice, reglementată de partea privind procedurile speciale din Codul de procedură penală.

Art. 479^{15} din Codul de procedură penală vine ca o ultimă masură luată în cazul nerespectării obligației de executare a pedepselor complementare prevăzute de legea penală.

În caz de neexecutare cu rea credința a pedepsei/pedepselor complementare, instanța de executare aplică dispozițiile art. 71 ind 2 alin 2 sau, după caz, art. 71 ind 3 alin 2 ori 3 Cod penal. Astfel, instanța de executare poate dispune suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice până la punerea în executare a pedepsei complementare,

dar nu mai mult de 3 luni. În situația în care pedeapsa complementară nu este pusă în executare, instanța va dispune dizolvarea persoanei juridice.

Participarea procurorului la judecată este obligatorie, la fel și prezența persoanei juridice care este citată.

Instanța se va pronunța prin sentință doar după concluziile procurorului și ascultarea persoanei juridice condamnate.

În concluzie, noul Cod de procedură penală nu aduce importante modificări procedurii de tragere la răspundere penală, elementele de noutate fiind acele dispoziții care fac trimitere la competența judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară.